

# מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

## פרשת בהעלותך תשפ"ב שנה שלישית גליון 142

### בענין ברכות התורה במשכים קודם עה"ש ובניעור כל הלילה ובישן שינת קבע ביום

**ומבואר** דנחלקו הראשונים האם מברכים ברכות התורה היכא דהפסיק ולא למד מיד אח"כ, ונראה דטעם הסוברים שאין צריך לחזור ולברך מפני דס"ל דהוי ברכות השבח ולכך כיון דבירך על התורה אפי' שלא למד אחר כך הרי קיים מצוותו ולהכי גם ס"ל שאין צריך לברך על התורה אלא פעם אחת ביום ולא תליא בהיסח הדעת, דאי הוי ברכות המצוות צ"ב מ"ט מהני הברכה כיון דהפסיק בין הברכה לקיום המצווה, וא"כ הסוברים דצריך לברך הוא מפני דהוי הפסק והברכה היא כברכת המצוות ויש כאן הפסק בין הברכה למצווה, אך מ"מ אי"ז מוכרח.

#### יבואר פלוגתת הראשונים בישן על מטתו שינת קבע ביום אי מחויב לברך אח"כ

**עוד** דנו הראשונים בישן על מטתו שינת קבע ביום אי אח"כ צריך לברך ברכה"ת, דלדעת ר"ת אינו צריך לברך כיון דכבר בירך היום ונפטר מחיוב הברכה של היום, אך בטור הביא מאביו הרא"ש דחייב לברך כיון דהפסיק, והאגור הביא בשם אביו דנהגו שאין מברכין כיון דתליא בפלוגתא דרבוותא וכתב האגור דכן ראוי לנהוג דספק ברכות להקל.

**וכתב** הבית יוסף דאע"ג דר"ת הוא דס"ל דאין מברכין ואנן הרי פסקינו דלא כר"ת דהמשכים קודם עה"ש מברך, מ"מ לענין שינת היום חששו לדעת ר"ת, וצ"ב כוונתו מ"ט לענין שינת היום חששו לדעת ר"ת טפי משינת הלילה.

#### יבואר האם ניעור כל הלילה חייב לברך אחרי שעלה השחר

**ונראה** דהנהגה במג"א איתא וכן פסק המשנ"ב שם ס"ק כ"ח דאם היה ניעור כל הלילה יש ספק האם מברך כשיאיר היום דלדעת הראשונים דלעיל אינו מברך כיון דלא הפסיק בשינה ולדעת ר"ת חייב לברך, וספק ברכות להקל, ואם אפשר לו יראה לשמוע מאחר או יכוון לצאת באהבה רבה וילמוד אחר התפילה.

**וברעק"א** (הביאו המשנ"ב שם) כתב דאם ישן ביום על מטתו שינת קבע ואח"כ היה ניעור כל הלילה בבוקר יוכל לברך ממנ"פ דלדעת הראשונים דאינו מברך אא"כ הפסיק הרי הפסיק בשינת היום, ולדעת ר"ת דאינו מברך אלא משחרית לשחרית הרי האייר השחר ונתחייב שוב בברכה.

**אכן** כשישן ביום ורוצה אח"כ ללמוד בלילה הרי הוא ספק מחויב בברכה וא"כ יש לו לכוון לפטור באהבת עולם וללמוד אח"כ וא"כ לא יוכל לברך שוב בבוקר מחמת הממנ"פ שכתב הגרעק"א, דהרי כבר נפטר מברכת התורה של שינת היום כשיצא באהבת עולם ואין לו אלא ספק אחד האם חייב לברך בבוקר כיון שהאיר היום ונתחייב שוב לדעת ר"ת, אך באופן שלא יצא באהבת עולם יכול לברך בבקר משום הממנ"פ שכתב רעק"א.

**אמנם** בעיקר הדין צ"ב לכאן, דהנהגה מחד גיסא אין אנו מברכים אחר שינת היום דחוששים לדעת ר"ת דאין מברכים אלא פ"א ביום, ומאידך גיסא אחר שינת הלילה אנו מברכים גם קודם עמוד השחר ולא חיישינן לר"ת דאכתי לא נתחייב בברכה ואי חיישינן לר"ת איך מברכין ברכת התורה קודם עמוד השחר ולא כתב אחד מן הפוסקים שלא לברך בהשכים קודם עמוד השחר, וחזינו דלא חיישינן ליה, וא"כ אמאי לא מברכין נמי על שינת קבע ביום.

**וביותר** קשה דהרי אם בירך בלילה קודם שעלה עמוד השחר אינו מועיל לכאן לשיטת ר"ת, כיון דאכתי לא נתחייב בברכה עד שיעלה עמוד השחר, וא"כ אח"כ כשיאיר היום יתחייב שוב בברכה ומ"מ לא חיישינן כלל לדעת ר"ת להצריכו לברך דוקא אחר שעלה עמוד השחר, ועוד דלא מצינו לאחד מן הפוסקים שיאמר דאם יברך קודם עמוד השחר יצטרך לשמוע מאחר אח"כ כדי לצאת דעת ר"ת, ומ"מ מחד גיסא היכא דהיה ניעור כל הלילה אמרינן דצריך לשמוע מאחר ברכה"ת כיון דחיישינן לדעת ר"ת דנתחייב שוב בברכה, וצ"ב.

תורה עד אחר חזרת הש"ץ וקדיש, וע"ע משנ"ת בזה בהרחבה בגליון 140.

**נחלקו** הראשונים האם ברכת התורה נמנית כמצווה בפ"ע במנין המצוות, הרמב"ם לא מנה למצוות ברכה"ת כמצווה בפ"ע, וברמב"ן (שכחת העשין מצווה ט"ו) הביא מכמה דוכתי דמוכח דברכת התורה חיובה מה"ת וילפינן מדכתב 'כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו', ולכך הקשה מ"ט השמיטה הרמב"ם ממנין המצוות, וכתב שם דאין לומר דכלולה במצוות לימוד התורה דהרמב"ם לא כלל למצוות מקרא ביכורים עם הבאת ביכורים, ולא למצוות סיפור יצ"מ עם אכילת הפסח.

**ומבואר** דלדעת הרמב"ן מצוות ברכת התורה היא ברכה בפ"ע ויש למנותה במנין המצוות, ולהרמב"ם אינה נמנית במנין המצוות, ובטעם הדבר כתבו האחרונים דס"ל דכלולה במצוות לימוד התורה [ויש להעיר דלפ"ז לא היה לו להרמב"ם לכתוב לברכת התורה בהל' תפילה אלא בהל' תלמוד תורה], ויש שכתבו דס"ל כמש"כ במגילות אסתר שם דאין חיובה מה"ת וקרא דמייתי הרמב"ן אינו אלא אסמכתא בעלמא, יעו"ש.

#### יבואר האם המשכים קודם עלות השחר חייב בברכה"ת

**והנה** בתוס' בברכות דף י"א ע"ב (ד"ה 'שכבר') כתבו בזה"ל 'והיה אומר ר"ת כשאדם עומד מוטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת, ולא נהירא'.

**ומבואר** דדעת ר"ת היא דאם קם קודם עמוד השחר ורוצה לעסוק בתורה דאינו צריך לברך ברכה"ת עד שיעלה עמה"ש כיון דברכת אתמול פוטרת עד שחרית אחרת, וכתבו על כך 'ולא נהירא', ובפשוטו כוונת התוס' שאחר שינת קבע של הלילה בוודאי יש בזה היסח הדעת ממצוותו וחייב בברכה"ת שנית גם קודם שעלה עמוד השחר, וליישב שיטת ר"ת נראה דס"ל דברכות התורה אינם בתורת ברכת המצוות ומחויב לברכם קודם קיום המצווה אלא הרי הם כברכות השבח ולכך מברך פעם אחת ביום, ובקם קודם עמה"ש אינו מברך לפי שעדיין לא נתחייב בברכה שנית.

**וכן** נראה בדעת הרמב"ם שכתב לברכות התורה בכלל ברכות השחר (בפ"ז מהל' תפילה ה"י) ונראה דס"ל דאינם בתורת חיוב של ברכת המצוות אלא הרי הם כברכות השבח שמברכים בכל בוקר כמו שאר ברכות השחר, ואין החיוב בא בכל פעם שמסיח דעתו מקיום המצווה.

**ולדעת** ר"ת החיוב אינו בא אלא משחרית לשחרית והלילה הולך אחר היום כמו לענין קרבנות דהלילה הולך אחר היום ואיברים ופדרים שלא נתעכלו מבקרב קרבים כל הלילה, וכמ"ל לענין תפילה דנתקנה כנגד הקרבנות הלילה הולך אחר היום וכן כל חיובי ברכות השחר הוא מעלות השחר והילך שמתחיל יום חדש לעבודה.

**איברא** דהרא"ש ודעימיה פליגי בזה וס"ל דבמשכים קודם היום מברך ברכות התורה ופוטרי לברכתו גם אחר שיאיר היום, וכן פסק השו"ע (סי' מ"ז סי"ג) וז"ל 'המשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכה"ת ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבכיה"ס' וכו'.

#### יבואר מה שנחלקו הראשונים היכא דבירך ולא למד מיד

**עוד** מצינו פלוגתא בראשונים בבירך ברכות התורה ולא למד מיד אח"כ, דבתוס' בברכות שם הביאו בזה מהירושלמי דס"ל דצריך לחזור ולברך אם לא למד אחר הברכה, וכתבו שם דלהבבלי אי"צ לחזור ולברך, ובשו"ע שם סעי' ט' כתב "א שאם הפסיק בין ברכה"ת ללמודו בה אין בכך כלום, והנכון שלא להפסיק ביניהם, ומשמע דתפס לעיקר דאינו צריך לחזור ולברך.

**אכן** במשנ"ב שם ס"ק ט"ז האריך דרוב האחרונים חולקים על המחבר בזה וס"ל דצריך לחזור ולברך וכן הסכים הפיי חדש והגר"א, עיי"ש.

\* היינו אחר שאמר יהיו לרצון וכו', ואם פוסע באמצע חזרת הש"ץ נראה דאינו צריך לומר הדברי

**ובהכרח** צ"ל דעל שינת היום אין ברור להבית יוסף דלכל הראשונים צריך לברך, כיון דשינת היום גם כשישן שינת קבע מ"מ אינו ברור דהוי שינה מספקת לענין זה דאינו קבע גמור, ורק בלילה דהוי שינת קבע גמורה לא חיישין כלל לדעת ר"ת ולהכי יכול לברך ברה"ת גם קודם שיאיר היום, וכל מה דחיישין לדעת ר"ת הוא רק בשינת היום דאינו כ"כ ברור לו דהוי הפסק גמור להצריך ברכה ובצירוף דעת ר"ת חיישין שלא לברך, והיכא דישן בלילה שינת קבע לא חיישין כלל לדעת ר"ת ויכול לברך קודם ואינו צריך לברך אחרי שעלה עמוד השחר כיון דהיה כאן הפסק גמור בשינת הקבע של הלילה.

**אכן** אכתי צ"ב מ"מ הניעור בלילה צריך לשמוע מאחר ברכות התורה משום דחיישין לר"ת דנתחייב שוב בברכה, והרי לא חיישין לר"ת כלל היכא דישן שינת קבע בלילה דכתב השו"ע דמברך בלילה קודם שיאיר היום ואינו צריך לברך אחר"כ שוב, ומ"מ בניעור חיישין ליה, והוא פלא.

**והנה** כתבו בשם מרן החזו"א זצ"ל דלא הוי ס"ל למש"כ הרעק"א דהיכא דישן ביום והיה נייעור בלילה אחר"כ דיכול לברך ביום מומנ"פ דגם הפסיק להני ראשונים בשינה וגם נתחייב שוב בברכה לדעת ר"ת, כיון דשינת היום לא פסיקא מילתא דהויא הפסק גמור ומחייבת בברכה, ולכך א"א לצרף מה שישן ביום כדי לחייב ברכה בבוקר, ולכאורה סברא זו מוכרחת שאין שינת היום חשובה להפסיק ברכת התורה דלילה, דאי לא הכי מ"מ פסק השו"ע דנהגו שלא לברך אחר שינת היום.

**אמנם** כיון דעל שינת היום גופא כתב המשנ"ב סימן מ"ז דהמברך אחר שינת היום לא הפסיק, א"כ כ"ש שיכול לברך אחר עלות השחר לצרף שיטת ר"ת שחייב לברך גם בלא ישר כלל.

**ועוד** כתב בספר ארחות רבינו בשם מרן בעל הקה"י בשם מרן החזו"א דאם ישן ביום ונמשך שינתו גם בלילה (כמו שמצוי בימי החורף) או שישן בתחלת הלילה שינת קבע על מטתו אבל אין זה שינת הלילה הקבועה לו אינו מברך, אע"פ שישן גם בלילה כיון דאכתי אינה שינתו הקבועה, וחזו"ן דס"ל דבעינן שינת קבע של לילה מה שרגילין בני אדם לישון כדי שיהא חשיב הפסק לברך ברכת התורה.

**אך** מ"מ ל"ע כהיום שיש שרגילים לישן שינת קבע ממש ביום אי הוי חשיב שינת קבע, דאי נימא דחשיב שינת קבע יתחייב לברך ברכת התורה על שינת היום, ולפ"ז הישן ביום שבועות אחר שהיה נייעור בלילה שהוא שינת קבע גמורה יתחייב בברכה דבזה לא חיישין לשיטת ר"ת וצ"ע.

#### יבואר דגם להחולקים על ר"ת מחמת חידוש היום יש לברך ברכות התורה

**והנה** במה שהקשנו לעיל דאי לא חיישין כלל לדעת ר"ת במשכים קודם אור היום דפסק השו"ע דמברך קודם עה"ש ואינו חוזר לברך אחר"כ, והוקשה לן דא"כ מ"מ בהיה נייעור כל הלילה בבוקר מצרכין ליה לשמוע ברכת התורה מאחר או לכוון לצאת באהבה רבה משום דחיישין לדעת ר"ת.

**והנה** בדעת הרמב"ם שלא מנה ברכת התורה למצוה בפני עצמה ונאמר דס"ל שהוא ממצוות תלמוד תורה עצמה ולחכי לא מנה אותה כמצוה בפני עצמה וקשה דא"כ אמאי כתב דיני ברכת התורה בהלכות תפלה ולא בהלכות ת"ת, ונראה לכאורה שחייב ברכת התורה הוא גם מחייב תפלה בברכות השחר שמברכים בכל יום אבל הוא גם חייב ממצוות ת"ת, וחייב ברכת התורה מן התורה הוא ממצוות ת"ת ומדרבנן חייבוהו ככל ברכות השחר שחייבם בכל יום.

**הנה** להגר"א דס"ל שהרהור בדברי תורה חייב בברכת התורה כמש"כ בביאור הגר"א בס"י מ"ז, וראיתו מהא דכתב והגית בו וימם ולילה והגיון הוא בלב כש"כ והגיון לבי, מכל מקום כל זמן שאינו יכול לברך ברכת התורה משום שאין ידיו נקיות או שנצרך לנקיזי הרי הוא חייב בת"ת [דגם כשאין ידיו נקיות הרי הוא מותר בהרהור בדברי תורה] וא"כ יהיה חייב להרהר בדברי תורה גם בלא ברכת התורה, שהרי כל מצוה שחייב בה הרי הוא חייב לקיימה גם בלא ברכה היכי שאינו יכול לברך עליה.

**ולכאורה** יקשה המעשה שכתב בהקדמת הגר"ח מוואלין זצ"ל לספרא דצינעווא וז"ל והתבונן נפלאות מאחת מהנה, שפעם אחת ביום ראשון של פסח הוו יתבי גביה תרי תלמידי מתלמידי החשובים וכאשר היו יודעים זה דרכו בקדש מעולם הפלגת שמחתו וחדות ה' מעוזה אשר היה שש ושמח ביום טוב כמצוה עלינו בתורתו ית"ש אשר

<sup>1</sup> ובאמת הוא דוחק קצת שהב"י לא כתב סברא זו דשינת היום לא חשיב שינת קבע לחייבו בברכות התורה, אבל אפשר שהיה פשוט לו סברא זו ולהכי בצירוף שיטת ר"ת כתב שלא לברך, וכל זה ביאר בדעת האגור שם.

<sup>2</sup> וידוע המעשה בניצ"ב ונבדו הגר"ח סולוביצקי זצ"ל שכל שנה לפני חג הסוכות היה מקבל הנצי"ב אתרוג מיוחד מארץ ישראל לברך עליו והיה הגר"ח בא אצלו לברך על האתרוג, ובשנת השמיטה הסתפק הגר"ח בדינו של אתרוג שיצא מא"י אם כשר הוא לברכה, וע"כ השתמט מלבלו לבית הנצי"ב לברך על האתרוג, והנצי"ב שם לב להיעדרו.

**ואי** נימא הכי דשני חיובי ברכות איכא דיש חיוב מה"ת לברך ברכות התורה כמו כל ברכת המצוות ובה חיובו תלוי אם הפסיק והסיה דעתו מלימודו, ולכן כשקם קודם אור היום משינת קבע של לילה חייב בברכה, ומאידך יש חיוב ברכה אחר מדרבנן דדרך כל ברכות השבח שחייב לברכו פעם ביום.

**ולכך** כשהיה נייעור אע"פ דאינו חייב בברכה להני ראשונים כיון דלא הפסיק, מ"מ חיישין לדעת ר"ת כיון דיש ענין או חיוב מדרבנן לברך בכל יום ברכות התורה, אבל היכא דישן בלילה על מטתו והשכים קודם עה"ש דמברך שם אינו צריך לחוש לדעת ר"ת כשיאיר היום לשמוע מאחר כיון דכבר בירך היום ברכה"ת, ואע"פ שבירך קודם עמה"ש מ"מ לא גרע משאר ברכות השחר שיכול לאומרם אחרי חצות ואינו מחויב אחר"כ לברך שוב שיעלה השחר (מלבד אשר נתן לשכוי שאינה שייכת בלילה).

**ובאמת** דצ"ב לדעת ר"ת מ"מ המשכים קודם אור הבוקר לא יוכל לברך כמו בכל ברכות השחר שיכול לברכם מחצות אפי' קודם שיעלה עמה"ש, והכי נמי מ"מ לא יוכל לברך קודם עה"ש.

**ובספר** תשובות והנהגות לדודי הגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א כתב דלר"ת אינו חייב בברכה קודם עה"ש אבל היכא דבירך קודם עה"ש אינו מחויב לברך אחר"כ, וזה פלא דבתוס' בברכות כתבו בשם ר"ת דברכת אתמוול פוסרת עד שחירת הבאה ומשמע שהוא פטור מברכה, וא"כ אינו יכול לברך כעת ע"מ לפטור לברכת המחר.

#### יבואר דכיש לו ספק האם מחויב בברכות התורה אכתי יכול להמשיך בתלמודו

**ונראה** דמ"מ כשעלה עמה"ש והוא עסוק בתלמודו אינו צריך להפסיק לחפש אחר ויכול להמתין עד הזמן שיבוא אחר להוציא ידו הכל קודם התפילה, וכמו בספק האם מחויב בלולב שנוטל בלי ברכה כ"ש כאן דמחויב בלימוד התורה בבירור ורק דאיכא ספק על הברכה דמחויב ללמוד ואין הברכה מעכבת.

**ועוד** נראה דגם אם ישן ביום והיה נייעור בלילה ולשיטת הרעק"א הנ"ל הרי הוא חייב לברך ממנ"פ, והוא רוצה לחוש לדעת החזו"א דאין לו לברך, ובהו היה מקום לומר שאינו יכול ללמוד כל זמן שלא בירך ברכת התורה, מכל מקום י"ל דכל שהוא חושש שלא לברך מספק ברכות יכול ללמוד בלא ברכה עד שיבוא אחר להוציא כיון שחייב בת"ת וכל שיש סברא שלא לברך הרי הוא חייב בת"ת עד שימצא מי שיוציאו בברכת התורה, וכ"כ בספר דינים והנהגות פרק א' ממרן החזו"א זצ"ל.

**ולא** דמי למש"כ הט"ז סימן תקפ"א שאין ללבוש ציצית קודם עה"ש שהרי אינו יכול לברך ואין לו לעשות מצוה בלא ברכה, משום דבציצית הרי אינו מחויב בלבישת ד' כנפות ומכנים עצמו למצוה בלא ברכה בזה ס"ל להט"ז שאין לו לעשות מצוה זו, אבל במקום שחייב במצוה בוודאי צריך לעשות המצוה בלא ברכה כל זמן שאינו יכול לברך, ובמצוות ת"ת חייב בה בכל עת לכן חייב ללמוד כל זמן שלא ימצא מי שיוציאו.

**ובתשובות** והנהגות חלק ה' סימן ק"ס כתב דבר פלא וז"ל ובכתבי תלמידים מביא שהגאון רבי אליהו ברוך אב"ד מיר הגיע לבריסק מוקדם בבוקר ומיד הגר"ח התחיל לשוחח עמו בדברי תורה, והגר"א ב"ב זצ"ל הפסיקו מפני שלא בירך ברכת התורה, והשיב הגר"ח שאין איסור ללמוד בלי ברכת התורה רק שמצוה לברך ובעודם מדברים הגיע הגאון רבי יצחק יעקב מפוניבז' זצ"ל והסכים מדעת עצמו לדברי הגר"ח זצ"ל, והוא פלא דכל שיכול לברך הרי חייב לברך, והרי זה כאילם שלא יתרום שאינו יכול לברך וכ"כ במ"ב סי' מ"ז ס"ק ב' שאסור ללמוד קודם ברכה"ת.

#### בעניין הרהור קודם ברכת התורה בעוד שאינו יכול לברך ברכת התורה

היה להפליא, וכאשר ראו אז שאין שמחתו במילואו וטובו כל כך כהרגלו, שאלו פיו הקדוש על זה ולא רצה להשיב, והפצירו בו מאד ולא יכול להתאפק, ואמר מוכרח כי לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה לקיים מה שכתוב דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי בזה הלילה בא אלי אליהו, כמדומה בזכרוננו שאמרו משמו שהיה אליהו ואפשר חד ממתבתין עלאין, גילה לי עניינים וחידושים נוראים אין חקר בשם י"ב על פסוק עלו זה בנגב, ובעמדי בבקר מרוב הפלגת השמחה לא יכולתי להתאפק והרהרתי בהם קודם ברכת התורה ונעשיתי שתיכף נתעלמו ממני ואינם, והוא לפי שיטת הנקיה בשו"ע א"ח שגם ההרהור בדברי תורה נאסר קודם ברכת התורה, ונחמהו וברכו לו השי"ת יחזיר לרבינו את אבידתו, ואחר זמן מה שאלו אחד מהם אם כבר הוחזרה לו אבידתו והשיב כ"ה שנתגלו לי שנית והמה עשרים ושתים מאות ושישים אופנים וכאשר

ובאותו הלילה בשעה ארבע לפנות בוקר דפק שליח על דלת בית הגר"ח ומסר שהנצי"ב קורא לו לבא לביתו מיד, הגר"ח חשב שמדובר בפיק"ז ומיהר לבית זקנו הנצי"ב, עם בואו קידמו הנצי"ב כשעל שולחנו ערימת ספרים עד הסכר, ואמר לו שמצא ראיה חדשה לשיטתו שניתן לברך על האתרוג, הגר"ח ביקש לברך ברכת התורה לפני שיוכל לדון עם הנצי"ב בסוגיא, למשמע בקשת הגר"ח פרץ הנצי"ב בבכי, הגר"ח פנה אליו בבחלה לברך על מה פרץ בבכי כה גדול, ענהו הנצי"ב אתה שמצפים ממך להיות לאחד מגדולי ישראל בשעה ארבע בבוקר עוד עומד קודם ברכת התורה, וחזו"ן שלא רצה לברך בלימוד קודם ברכת התורה.

ידעתי מפני מה נתעלמו ממני כן אני יודע מפני מה נתגלו לי שנית, ואמר לו שבאופן אחד מהם אני יודע כוחות כל הבריות וכל אבר מה עניינו, עכ"ל.  
**ולכאורה** כל כמה שעדיין לא היה אפשר בידו לברך ברכת התורה אין איסור להרהר בדברי תורה, אולם יש לומר שהרהר בדברים גם בזמן שהיה שהות בידו לברך ברכת התורה, ולכן שכח מה שנתחדש לו עד שנתגלה לו שנית.

## בעניין אם מהני הרהור בדברי תורה אחר אהבה רבה או אהבת עולם

**עוד** יש להעיר להגר"א דהרהור חייב בברכת התורה א"כ אמאי ביצא ברכת התורה באהבה רבה צריך לשנות על אתר הרי יכול להרהר בדברי תורה ויצא בזה דברי תורה אחר ברכת התורה.  
**ונראה** דמוכרח כמש"כ בגליון 140 דמב' בביאור הגר"א שצריך שיהא ניכר שלומד אחר אהבה רבה וכל שהרהר בדברי תורה אינו ניכר כלל ולהכי בענין לשנות על אתר.  
**ובזה** יש לומר שאחר שמונה עשרה אנו אומרים יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך, ולכאורה הוא משנה באבות פרק ה' משנה כ', וחזינו דמקיימים במשנה זו ת"ת, שמנהג אשכנז לומר אחר רבי ישמעאל יהי רצון זה והרי

**והנה** בסדור הגר"א אישי ישראל ברכת התורה הוא לאחר לעולם יהא אדם, ובפשוטו הוא משום דהגר"א לשיטתו דס"ל דאפי' דברי תורה שנאמרו לשם תחנונים אין צריכים ברכת התורה ולהכי לא הביאו ברכת התורה בסדור אלא קודם פרשת התמיד שנאמר לשם ת"ת, אבל להגר"א שהרהור חייב בברכת התורה הרי מיד בקימתו משנתו חייב בת"ת וא"כ מיד היה צריך לברך ברכת התורה כדי שיוכל להרהר בדברי תורה וצ"ע.

קדיש דרבנן אומרים בתר אגדתא ורבי ישמעאל אינו אגדתא, ולכאורה הכוונה שבוה אומרים משנה באבות ויצאין ידי אגדה לומר עליו קדיש דרבנן והספרדים ואמרים משנה זו בשלימות באבות יהודה בן תימא אומר הו' עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובשת פנים לגן עדן יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך, ע"כ, אבל מנהג אשכנז סגי להו ביהי רצון זה לקיים דברי אגדה קודם קדיש דרבנן, וא"כ אחר התפלה יצא יד"ח לשנות על אתר ביהי רצון זה, אבל למשנת"ל כל שאינו ניכר שהוא לשם ת"ת לא מהני לצאת בזה מה שישנה על אתר.

## בעניין אם מותר לכבות הנר ביו"ט שלא יכווה ידו במקצת

או הקדירה. והרמ"א שם כ' יש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שייכבה מותר לכבות, וכנ"ל עיקר, וכן בבית אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו.  
**וא"כ** לדעת השו"ע דלא הותר מלאכת כיבוי לצורך אוכל נפש לכא' אין להתיר לו לכבות את האש כדי שלא יכוה, אבל לדעת הרמ"א דהותר מלאכת כיבוי לצורך אוכל נפש לכא' ה"נ כדי שלא יכוה מן האש מותר לו לכבות, אולם זה אינו, דאפילו לדעת הרמ"א אין להתיר, דהא הרמ"א לא התיר כיבוי כי אם לצורך אוכל נפש, ואפילו אם ישרף לו ביתו לא התיר הרמ"א רק אם לא יהיה לו מקום לאכול, ומשמע דאם יש לו מקום אחר לאכול אפילו שלא יהיה לו מקום להיות בכל הי"ט אסור לו לכבות, א"כ כדי שלא יכוה מן האש אין זה אוכל נפש ואין להתיר לצורך זה כיבוי ביו"ט.

**ואם** היה נכוה באופן כזה שלא היה יכול לאכול שפיר חשיב כיבוי לצורך אוכל נפש דמה לי לכבות כדי שיהא האוכל ראוי לאכילה או לכבות כדי שיהא מי שיכול לאכול אותו האוכל אבל אם יוכל לאכול אלא שיעטער בכוייתו קצת אם מותר לכבות הנר.

יבואר דהכיבוי מותר במקום צערא בפס"ר דלא ניחא ליה

**אבל** לכא' יש להתיר לו לכבות את האש מטעם אחר, דהנה אף אם נדון מעשה זה של פתיחת ידו שע"ז נופל הגפרור מידו לקרקע כמעשה שלו, מ"מ הרי זה אינו מתכוין דהא הוא אינו מתכוין לכבות את האש, ואע"פ שזה פסיק רישיה שיתכבה האש, הרי כ' המ"ב בס' שט"ז בשם החי' אדם לענין צידה דאינו מתכוין בפ"ר באיסור דרבנן מותר במקום צערא, וא"כ הכא הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה דאינו אסור אלא מדרבנן, ובמקום צערא שלא יכוה מן האש ודאי דמותר לו להשליך את הגפרור מידו אע"פ שזה פ"ר שיתכבה.

**והנה** אגם דלרמב"ם מלאכה שאי"צ לגופה אסור מה"מ מ"מ גם הרמב"ם התיר להפיק מורסא בשבת כמבואר ברמב"ם פ"י מהל' שבת ה"ז ויעו' בחי' הגר"ח הלוי מש"כ שם.

## בעניין אם אשה חייבת באכילת בשר ושתית יין משום שמחת יו"ט

שהקשה אמאי אצטרך קרא לחייב לאכול בסוכה ביו"ט ראשון של סוכות הרי חייב לאכול פת משום יו"ט וממילא צריך לאכלו בסוכה, ואי נזמא שאינו חייב לאכול פת אלא משום כבוד ועונג הרי הוא רק מצוה מדברית קבלה ואינו מן התורה ומאי קשיא ליה למאי אצטרך קרא, וע"כ דס"ל דחייב לאכול פת משום שמחה וכדעת הרא"ש, וא"כ גם הנשים חייבות באכילת פת ביו"ט משום שמחה.  
**ולכאורה** יש להעיר שגם אם חייבת בשמחה אבל אינה חייבת בשמחה של אכילת בשר, שהרי אמרו בגמ' פסחים דף ק"ט שאנשים משמחין בבשר ויין ונשים בבגדי צבעונין וקטנים בקליות ואגוזים, וא"כ מבואר דנשים אינן חייבות באכילת בשר ביו"ט משום שמחה, שהשמחה הראויה להם הוא בבגדי צבעונין, וא"כ גם אם היא חייבת בשמחה אבל אינה חייבת באכילת בשר.

נשמה מותר לצורך אוכל נפש וא"כ הכא יהיה מותר מדין מתוך להורגו, ומטו משמיה מרן הגאון ר' יעקב קמניצקי זצ"ל שהתיר להורגם, ויעו' בשו"ת מנחת שלמה מהדו"ת ס' ס' אות כ"ח שג"כ התיר מהאי טעמא, אלא שכל דמ"מ אפשר דאין לעשות כן לבתחילה, דאפשר שהוא גם הורג כאלה שאינם מפרעים כלל עיי"ש. ולכא' לפמשנת"ל דהא דלא הותר כיבוי מדין מתוך הוא משום דאין לו הנאה מגוף המלאכה הוא הדין דאין להתיר להרוג בעלי חיים שגורמים לו צער מדין מתוך כיון דאין לו הנאה מעצם הנטילת נשמה אלא שע"ז מסלק את הדבר המפריע לו.  
 ויעו' במ"ב בהל' חוה"מ בס' תקל"ג סק"כ שכן שמותר להרוג יתושים המצערין אותו בחול המועד, ומשמע שביום טוב אסור לעשות כן.

נשאלתי באשה שלאחר שהדליקה נרות יו"ט וחיפשה מקום להניח את הגפרור בנחת, ועד שמצאה מקום להניח את הגפרור, הגיע הגפרור לסופו וכמעט שנכוותה מהאש, והשליכה את הגפרור מיד לקרקע ועי"ז נכבה האש, האם שפיר עבדה, או שהיה אסור לה להשליך את הגפרור אפילו שע"ז יכולה להיכוות מהאש.

**הנה** בכל שבת מנהגינו לפי דעת הרמ"א שהאשה מדליקה נרות שבת ואח"כ מברכת על ההדלקה, משום דע"י הברכה היא מקבלת שבת, ואם תברך קודם ההדלקה לא תוכל להדליק את הנרות כיון שכבר קיבלה שבת, אבל ביו"ט דמותר להדליק נרות יכולה לברך על ההדלקה קודם כמו כל המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן ואח"כ תוכל להדליק.

**אבל** צריך להזהר שלא לכבות את האש לאחר שהדליקה, דכיון שכבר קיבלה עליה יו"ט שוב אסורה לכבות, דהכיבוי לא נעשה לצורך יו"ט ואסור, ולהכי נוהגים שמניחים את הנר בתוך כלי או על הקרקע בנחת שלא יכבה, וממתינן עד שיתכבה מאליו.  
**אבל** כשמדליק עם גפרור מצוי מאד שעד שגומר להדליק, הגפרור כמעט מתכבה והאש מתקרב לידו ואין בידו הזמן להניחו בנחת על הקרקע, ויל"ע אם באופן זה מותר לו להשליך את הגפרור על הקרקע אפילו שע"ז יתכבה האש כדי שלא יכוה מהאש.

**ושאלה** זו יכולה להיות בהדליקה ביו"ט עצמו [ולא רק שקיבלה כעת היו"ט] וכיון שהגיע האש לידה השליכתה בידה וכבה מיד האם מותר לכבות הנר כדי שלא יצטער מן האש או שאסור לכבות הנר בכל גוונא רק במקום פקוח נפש.

יבואר אם כיבוי מותר לצורך אוכל נפש

**ובפשוטו** דבר זה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א בס' תקי"ד אם כיבוי מותר לצורך אוכל נפש, דהשו"ע שם כ' דאסור לכבות דליקה ביו"ט, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות, ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית

**ברעק"א** בתשובה א' חידש שאפי' אי נזמא דאשה חייבת בשמחת יו"ט וחייבת באכילת בשר מכל מקום אינה חייבת באכילת פת שהיובה אינו אלא משום כבוד ועונג, ולא תהא מצוה זו עדיפא מכל מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות, ולהכי אם שכחה יעלה ויבוא בברכת המזון של יו"ט אינה חוזרת.

**ויש** מן האחרונים שפקפקו בדבריו ממש"כ הרא"ש בפרק שלשה שאכלו ס' כ"ג בשם רבינו יהודה דמשום שמחה חייב לאכול פת וז"ל הלכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה משום חלקהו חציו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם עכ"ל, ויעו' שם במעדני יום טוב שהקשה מהא דאמרין אין שמחה אלא בבשר, וביאר דבבשר הוי שמחה אבל ודאי דפת בעי בהדיה כדמסיק דעיקר אכילה הוא לחם, ומבואר דמשום שמחה חייב לאכול פת, וכן מבואר מקושיית הר"ן בסוכה דף כ"ז

<sup>1</sup> והנה בטעמא דהשו"ע דלא הותר מלאכת כיבוי ביו"ט ביאר המ"ב שם בסק"ד דלא חשיב כיבוי זה אוכל נפש אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדירה שם מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש אלא שמונע ההיק ע"י כיבוי, ואף דע"כ לא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שא"א לעשותו מבעוד יום דק"ל דשרי כדלקמן בסימן תק"כ בהג"ה ס"ל לדעה זו דלאו כל מכשירי אוכל נפש התירו אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתיוקן האוכל, עכ"ד.  
 והא דלא הותר כיבוי אפילו שלא לצורך אוכל נפש מדין מתוך, ביארו האחרונים דכיון שאין לו הנאה מגוף המלאכה הכיבוי בזה לא אמרי' מתוך.  
 ועפ"י יש לדון דאם נכנס לתוך ביתו ביו"ט בעל חי שגורם לו צער שיהיה מותר להורגו דהא נטילת



**אמנם** יש לומר שעיקר שמחתה הוא בבגדי צבעונין, אבל חייבת גם בשמחה של אכילת בשר, שהרי גם האנשים ששמחתם הוא באכילת בשר אבל חייבים גם בשמחה של בגדי יו"ט כמו שכתב בשו"ע סימן תקכ"ט ס"א 'ובגדי יום טוב יהיו יותר

### בעניני עשיית מלאכה ביו"ט לפחות מכזית

**במה** שנתבאר בגליון הקודם שיש מן האחרונים שכתבו שמלאכת יו"ט הותר רק לצורך אכילת כזית אבל לפחות מכזית לא הותר משום שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש ואכילה אינו אלא בכזית והוקשה לנו שהרי קי"ל דמתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך והרי פחות מכזית לא גרע משאר צרכי האדם והן אמת שסוגיא דביצה דף י"ב דהמבשל גיד הנשה בחלב שממנו מייית ראייה דהמבשל לפחות מכזית לוקה אינו אלא לב"ש דלית ליה מתוך

טובים משל שבת, וטעמא משום שמחה כמש"כ בבבאור הגר"א שם, וחזינו שהגם שימחתם הוא בבשר אבל חייבים גם בשמחה של בגדים נאים, וא"כ אפשר שגם נשים חייבים בשמחה של בשר.

אבל מאן דאית ליה מתוך שפיר ס"ל דמבשל גם לפחות מכזית ופשוט. **ועוד** שכבר נתבאר בגליון חג הפסח דהרמב"ם ריש הלכות חמץ ומצה כתב דאסור לאכול פחות מכזית חמץ דכתיב לא יאכל ומבואר דלא יאכל הוא גם בפחות מכזית, וא"כ הכי נמי נימא דמה שאמר הכתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא גם בפחות מכזית, ולהכי שפיר מותר לבשל גם לפחות מכזית.

### משיחת הכנה למתן תורה שנשא רבינו שליט"א בהיכל ישיבת 'אור ישראל'

**במתן תורה זכינו להרגיש ולטעום נועם ד' ובקשתינו שנזכה תמיד להיות חוסים בצל כנפיו יתברך**

**והאנכי והלא יהיה לך בדבור אחד נאמרו ואי אפשר לזה בלא זה**

**וכן נמסר ב'ישיבת בית מדרש עליון, ובישיבות 'מאה שערים' ו'דעת משה' ובבית המדרש 'אניכי הישיבות רוממה' ובנעילת החג ביו"ט שני של גלילות ב'ישיבת הרב פרגר' י-ם** בפירוש הגר"א על שיר השירים [בהוצאת הגאון ר' שלמה ברעוודא זצ"ל] איתא על הפסוק ישקני מנשיקות פיהו וז"ל נשיקה אחת שהיא ב', שאחת דבר אלקים שתיים זו שמענו, אנכי ולא יהי' לך בדיבור א' נאמרו, וידוע מה שאמרו רז"ל כששמעו ישראל אנכי נקבע תורה בלבם, וכששמעו לא יהי' לך נעקר יצה"ר מלבם, ואילו הב' דברות הם ב' נשיקות כמו שנושק הבעל לתשוקתו אחת על מה שמתחברת עמו והב' על שאינה מתחברת באחר, וכן הוא אנכי ולא יהי' לך, וידוע שיש ע' פנים לתורה בגי' יין, ואומרת מי יתן וישקני מנשיקות פיהו נשיקה כפולה כנ"ל כי טובים דודיק שהם הב' דברות יותר מכל ע' פנים ששמעו שלא ע"י הקב"ה בעצמו.

והוסיף עוד שם כי שני דברות הראשונות הם כלל כל התורה, וידוע שע' פנים לתורה, ובכל מקום שחושב ע' להם ב' כללים כמו ע' אומות, ויש ב' כללים הם עשו וישמעאל, והביא עוד דוגמאות בזה, ועכ"פ ב' הדברות הם כלל כל התורה כולה שהם העשין והלאוין.

והנה אמרו בסוף תענית צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו **ביום חתונתו וזו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש** שיבנה במהרה בימינו אמן, ע"כ. ובכל חתונה הוא על ידי אירוסין ונשואין, והאירוסין הוא מה שאסרה אכו"ע כהקדש, והנשואין הוא ההכנסה לרשותו, והא בלא הא לא סגי, ובב' דברות ראשונות היה האירוסין והנשואין, האירוסין היה בלא יהיה לך אלוהים אחרים על פני שנעקר יצה"ר מלבם, והנשואין הוא באנכי ד' אלוךך שזכו שנתקעה התורה בלבם, וזה השלימות של יום חתונתו ההתחברות עם בורא כל העולמים, והוא אינו אלא כשעוברים את כל מה שהוא בכלל לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני שהוא כלל כל הל"ת.

והנה מה שהקדים הנשואין להאירוסין אינו מובן, שהרי הקדושין קודמין להנשואין, אפשר שכיון שאנכי ולא יהיה לך בדבור אחד שמענו, וכמו שאמר הכתוב אחת דבר אלוךך שתיים זו שמעתי שהם אנכי ולא יהיה לך, להכי אפשר שהאנכי יקדם ללא יהיה לך שהתכלית הוא האנכי אלא שאי אפשר להאנכי להתקיים בלא לא יהיה לך, להכי בעי תרווייהו, וכשנאמר בבת אחת מקדים אנכי ללא יהיה לך. אבל אנו למדים שצריך לפרוש ממה שהוא מתנגד לחיבור עם הקב"ה, ובזה זוכים להתחבר עם הקב"ה, וזהו שאמרו עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות והגר"א באדרת אליהו כתב דהש' עולמות הוא משום ההתגברות על השמאל אבל הי' עולמות אינו אלא על הימין שהוא עשיית המצוות שלא היה בהתגברות, ועיקר השכר הנצחי הוא ההתגברות על היצר.

והגר"א באגרתו כתב ועד יום מותו צריך האדם להתיימר ולא בתעניתים וסיוגים אלא ברסן פיו ותאוותיו וזהו התשובה, וזה כל פרי העולם הבא שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר, דהיינו דרך חיים הוא העולם הבא שהם החיים האמיתיים שהוא על ידי תוכחות מוסר.

אבל אנו למדים שצריך לפרוש ממה שהוא מתנגד לחיבור עם הקב"ה, ובזה זוכים להתחבר עם הקב"ה, וזהו שאמרו עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות והגר"א באדרת אליהו כתב דהש' עולמות הוא משום ההתגברות על השמאל אבל הי' עולמות אינו אלא על הימין שהוא עשיית המצוות שלא היה בהתגברות, ועיקר השכר הנצחי הוא ההתגברות על היצר.

**שש השעורים האלה נתן לי שש צדיקים שנתברכו בשש ברכות**

ואיתא בגמ' סנהדרין דף צג ע"א א"ר תנחום דרש בר קפרא בצפורי מ"ד (רות ג) ותאמר שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים במש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים [דף צג ע"ב] אלא שש סאין וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין אלא רמז לה שעתידין ששה בנים לצאת מנמנה שמתברכין בשש ברכות ואילו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה דוד דכתיב (ש"א טז) ויען אחד מן הנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי

ואיתא בגמ' סנהדרין דף פח ע"ב אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב לבבתי אחותי כלה לבבתי באחת מעיניך בתחילה באחת מעיניך לכשתעשי בשתי עיניך. ובמהרש"א בחידושי אגדות שם לכשתעשי כו' נ"ל שיש לאדם ראייה חושית וראייה שכלית והן הן הב' עינים בתחלה היה לבך שלם באחת מעיניך היינו ראייה שכלית שאמרת נעשה ונשמע ולכשתקיים ותעשי יהיה לבך שלם עמי בב' עיניך גם בראיה חושית שנופל בו לשון העשייה ממש וק"ל, עכ"ל. ומבואר דהגם דקודם שנעשה אין לנו אלא ראייה שכלית בחיוב התורה והמצוה אבל כשנעשה נרגיש בנפשינו העונג והשמחה מקיום התורה והמצוה וכמו שכתב רש"י בפרשת יתרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי מכאן ואך יערב לכם מלמד שכל ההתחלות קשות אבל אחר ההתחלה יערב לנו וזהו כשתעשי בשני עיניך.